
NEUTRALNOST — NESVRSTANOST: *Austrijsko-jugoslavenski odnosi*

Izlaganje sa znanstvenog skupa
UDK 327.55(4)

Neutralnost i nesvrstanost u Evropi*

Radovan Vukadinović

Fakultet političkih nauka, Zagreb

Sažetak

U uvjetima ekonomske krize, poremećaja detanta, vojnotehnološkog natjecanja, kanali evropskog komuniciranja suženi su na gotovo svim područjima odnosa Istoka i Zapada, čime je u osnovi ograničena i evropska suradnja. Time je ponovno potvrđeno da su sigurnost i suradnja dvije strane jednoga procesa, tj. da bez sigurnosti nema ni suradnje, kao što nema ni suradnje bez sigurnosti. Pogoršanje međunarodnih odnosa praćeno je i pokušajima discipliniranja članica vojnopoličkih saveza i nastojanjima njihovih lidera da ih predstave kao nosioce parcijalne sigurnosti. U takvim uvjetima poseban značaj zadobivaju zemlje koje traže prostor za djelovanje oslobođeno blokovskih okvira i pristupa, poput nesvrstanih i neutralnih zemalja. Ideje nesvrstanosti znatno su nazočnije i utjecajnije u Evropi, nego što bi to bilo moguće zaključiti iz broja nesvrstanih evropskih država. Tako, primjerice, sve inicijative i pokušaji blokovskih zemalja za samostalnijim pristupom međunarodnim odnosima imaju oslonac i u ciljevima i načelima nesvrstanosti. Politiku nesvrstanosti podržava, ili je smatra važnim političkim saveznikom u borbi protiv blokovske podjele, i niz zapadnoevropskih političkih stranaka lijeve orijentacije. Sve su značajniji i oblici zajedničke suradnje evropskih »aktivnih« neutralnih i nesvrstanih zemalja kao najbolji primjer funkcionalnog povezivanja različitih evropskih država.

Ciničniji promatrači međunarodnih političkih odnosa, koji svoje analize temelje uglavnom na »Realpolitik« pristupu, teško mogu shvatiti i politiku i pokret nesvrstanosti. U trenucima kriznih međunarodnih odnosa oni tvrde da nema mjesta za djelovanje manjih i slabijih zemalja poput nesvrstanih, a u

* Tekstovi što ih objavljujemo pod zajedničkim naslovom *Neutralnost i nesvrstanost: austrijsko-jugoslavenski odnosi* autorizirana su izlaganja s istoimenog međunarodnog znanstvenog skupa, održana studenoga 1983. u organizaciji Fakulteta političkih nauka u Zagrebu i Politološkog društva Hrvatske.

trenucima relativno uspješnoga zajedničkog djelovanja velikih, pobornici takvih pristupa ističu da tada nema potrebe za djelovanjem ostalih manjih aktera.

Takav, veoma pojednostavljen, pristup međunarodnim odnosima bitno sužava broj aktera današnjih međunarodnih kretanja, smanjuje percepcije budućeg djelovanja i u velikoj mjeri eliminira potrebe i mogućnosti djelovanja manjih zemalja. A kako se na evropskom prostoru nalaze samo tri nesvrstane zemlje, koje istodobno pripadaju kategoriji manjih zemalja, takve analize automatski umanjuju i vrijednost nesvrstane politike u Evropi, negirajući sve što je do sada postignuto i ne videći perspektive za drukčija rješenja u budućnosti.

Naravno, ako bi se takva optika primjenjivala u cjelini, tada bi bilo moguće i mnoge druge oblike međunarodnog djelovanja, pa i neke aktere međunarodnih odnosa, promatrati u drukčijem svjetlu. Analize blokovskih struktura, koje se već godinama suočavaju s unutrašnjim problemima, pokazale bi da je homogenost znatno uzdrmana i da se u pokušajima za nametanjem zajedništva stavovi velikih nužno sukobljavaju s politikom manjih članica saveza. S druge strane, blokovska vizija međunarodnih odnosa i pokušaj da se ustvrdi kako između današnje blokovske podjele i istoga takvog razvoja u budućnosti postoji puni znak jednakosti, doveli bi u sumnju svakoga objektivnijeg analitičara međunarodnih odnosa.

No, umjesto isticanja vrijednosti i uloge snažnih i velikih zemalja, odnosno dvaju političkovojnih cjelina predvođenih supersilama, vrijedno se zapitati kakvo mjesto imaju u Evropi ne samo nesvrstane zemlje, nego i ideje koje nosi sa sobom politika nesvrstanosti?

U sadašnjem, prilično sumornom, *evropskome ekonomskom trenutku* svi pokazatelji privrednih kretanja pokazuju da se bez ikakvih pretjerivanja može govoriti o složenoj ekonomskoj situaciji, koja može biti nazvana i ekonomskom krizom. Čak i neki predznaci promjena, koji se prilično bojažljivo spominju, ipak ne daju za pravo da se s većom sigurnošću gleda u budućnost. Uostalom, danas je već jasno i ekonomskim nestručnjacima da se tempo privrednog razvoja razvijenog svijeta iz šezdesetih godina neće dostići u dogledno vrijeme, te da zbog niza objektivnih i subjektivnih faktora do kraja stoljeća nema izgleda za neki spektakularni ekonomski polet. Na tom ekonomskom temelju današnjih međunarodnih odnosa projiciraju se negativni trendovi društvenog i političkog razvoja, posebno vidljivi u razvijenom dijelu svijeta. To, s druge strane, utječe na brzo prenošenje takvih refleksa u sve druge regije svijeta. Stoga ekonomski zastoj, koji neće biti brzo i lako prevladan, otežava bilo kakvo optimističko razmišljanje o skorim promjenama na evropskom prostoru.

Poremećeni detant postaje sve suženiji, akteri koji su davali najveći doprinos popuštanju i o kojima je u velikoj mjeri i ovisila ta politika, sučeljavaju se na pitanjima koja ih bitno razdvajaju i koja onemogućuju zajedničko traženje prihvatljivih rješenja. Pozivi na stvaranje novih odnosa, tj. na organizirano vraćanje onim tendencijama koje su bile zabilježene u doba razvijenog detanta, sve su manje prisutni u političko-diplomatskom žargonu, a i kada se upotrebljavaju imaju uglavnom propagandno značenje i vezani su uz određeni politički trenutak.

U fazi velikog nepovjerenja, pa i jasno izraženog neprijateljstva koje posebno dolazi do izražaja u nekim izvan-evropskim regijama, nema mogućnosti za obnavljanje politike koja je sigurno bila najplodotvornija u cjelokupnome poslijeratnom evropskom razvoju. Razgovori o evropskoj sigurnosti i suradnji, koji su u doba razvijenog detanta bili glavna politička inicijativa, ali i veoma konkretan sadržaj politike popuštanja i sporazumnog rješavanja međunarodnih problema, dijelili su sudbinu općega međunarodnog razvoja. Zbog toga bi bilo veoma teško predvidjeti stvaranje nekih novih uvjeta za punu realizaciju dosega *Završnog akta* iz Helsinikija, a kamoli očekivati neka nova dalekosežnija politička rješenja.

Iako je dugotrajni proces KESS-a pokazao da nijedna strana ne želi svjesno srušiti taj oblik dogovaranja 35 zemalja, ipak se otvoreno postavlja pitanje da li KESS danas još ima neko značenje, osobito ako se uspoređuje današnje stanje s odnosima iz vremena detanta.

Skeptičnim promatračima međunarodnih odnosa, koji su — opterećeni eurocentričnom vizijom međunarodnih odnosa — inzistirali na tezi da je Evropa posebno važno i snažno središte svjetske politike, koje se navodno može razvijati vlastitom, evropskom dinamikom, kretanja oko madridskog sastanka KESS-a najbolji su odgovor. Bez obzira na evropske tradicije, položaj, snagu i značenje Evrope u svjetskoj politici ponovno se potvrdilo da ona dijeli istu sudbinu kao i svi drugi centri međunarodnih odnosa, te da bi bilo nemoguće odvojiti pojedine regionalne segmente i kategorizirati ih po nekim »višim« ili »nižim« vrijednostima, odnosno po navodnim pozicijama u međunarodnim odnosima.

Proces KESS-a mogao je teći povoljno u fazi kada su opća kretanja u međunarodnim odnosima imala pozitivan predznak, a zaustavljen je i bitno usporen čim su nastupili prvi znaci krize u politici detanta.

Umjesto razvijanja novih oblika sigurnosti, koji su trebali voditi krajnjem cilju: stvaranju cjelovite evropske sigurnosti, u Evropi teče velika *vojnotehnološka utakmica*, koja ima vojne, ekonomske, diplomatsko-političke i propagandne karakteristike. Operirajući kategorijama »prednosti«, »zaostajanja« i »potrebe očuvanja ravnoteže«, u vojnopoličkim alijansama obavljaju se snažne pripreme za višu fazu raketno-nuklearnog natjecanja u kojoj evropski prostor postaje novo skladište razornog oružja. Taj, inače najveći, arsenal oružja, kojemu po megatonazi nema premca u dosadašnjoj svjetskoj povijesti, daljnjim tehnološkim usavršavanjima još više približuje moguću svjetsku kataklizmu; skraćuje vrijeme erupcije uništenja i, naravno, unosi nove nemire i strahove u široke evropske mase, bez obzira na kojoj strani Evrope žive. Ako se k tome dodaju i neke tvrdnje da je, navodno, moguće voditi nuklearni rat ili rasprave o prvom i drugom udaru, promatrano iz perspektiva evropskog kontinenta (malog i raketama lako dohvatljivog), jasno je da sve to zajedno, umjesto pojačanog osjećaja sigurnosti, može voditi samo pitanju o novom karakteru ljudskog bezumlja, koje je, na žalost, dobilo nove snažne instrumente uništenja.

Prijetnje ubrzanoga i pojačanoga eventualnog uništenja evropske, ali i svjetske civilizacije ne mogu biti jamstvo sigurnosti. Sve teze da više oružja znači više sigurnosti, pa ma koliko ono bilo kvalitetno, u osnovi su samo

daljnje produbljanje političkog nepovjerenja, što opet vodi bržoj utrci u naoružanju.

Taj, naoko začarani, krug: nepovjerenje-smanjeni osjećaj sigurnosti-ubrzano naoružavanje-pojačano nepovjerenje tako stvara sve nepogodnije tlo za bilo kakve ozbiljnije političke korake koji bi vodili pozitivnom mijenjanju evropskih odnosa i razvijanju osjećaja sigurnosti u evropskih naroda. Ni moćne SS-20, niti »pershinzi« zajedno s krstarećim projektilima neće povećati sigurnost, bez obzira o kojem se dijelu Evrope radi i kakvim razlozima se te nove mjere pokušavaju obrazložiti i opravdati.

U takvoj složenoj situaciji kanali evropskog komuniciranja, široko razmaknuti u doba detanta, suženi su gotovo na svim područjima odnosa Istok—Zapad, čime je u osnovi ograničena i dimenzija evropske suradnje. Iako se i u sadašnjoj situaciji može tvrditi da sve ono što ima izravnu ekonomsko-financijsku vrijednost u načelu opstaje (npr. interes za sovjetske sirovine i energiju na Zapadu), ipak su osjetno smanjeni svi oblici odnosa, od ekonomskih, znanstvenotehničkih, kulturnih do turističkih i humanitarnih. Time je ponovno potvrđeno da su evropska sigurnost i suradnja dvije strane istog procesa, te da nema sigurnosti bez suradnje, ni suradnje bez sigurnosti. Samo usporednim razvojem, u kojemu će se vojnopolitička komponenta sigurnosti uspješno razvijati, može jačati evropska suradnja, pozitivno utječući na razvijanje novih oblika povjerenja, što se opet mora prenositi i na razinu vojnopolitičkih odnosa.

Današnje stanje evropskih odnosa ipak bi bilo veoma teško uspoređivati s razdobljem hladnog rata, jer se radi o sasvim neprimjerenim i neusporedivim kategorijama odnosa. Ali, na stanovitim područjima primjetno je ozbiljno smanjivanje kontakata, što nije samo rezultat smanjenog interesa ili posljedica nemogućnosti realizacije novih odnosa. Osim toga, i direktno blokovsko inzistiranje na potrebi smanjivanja veza, koje je nastupilo kao rezultat događaja u Poljskoj, također je pridonijelo sužavanju suradnje za koju se vjerovalo da bi trebala biti oblik povezivanja evropskog Istoka i Zapada, gdje bi se trajno korisni rezultati stalno pojavljivali kao novi stimulusi bržeg mijenjanja i pozitivnog razvijanja ukupnih međunarodnih kretanja.

Dio promatrača evropskih kretanja, koji stalno tvrde da se sadašnji evropski trenutak najlakše može usporediti s razdobljem hladnog rata, ne vodi računa o stupnju današnjih kontakata, koji su u godinama hladnog rata ipak bili nezamislivi. S druge strane, i broj evropskih aktera koji se, unatoč svojim blokovskim vezama, zauzimaju za održavanje politike popuštanja, pridonosi tome da u Evropi teku procesi kojima se teži popuštanju i suradnji. No, unatoč tome što sve usporedbe s hladnim ratom nisu primjerene, danas je ipak s mnogo manje optimizma moguće gledati na tempo, karakter i opseg razvijanja evropskih odnosa, nego što je to bilo u doba razvijenog detanta.

Pogoršane tokove međunarodnih odnosa prate i pokušaji discipliniranja članica vojnopolitičkih koalicija u kojima lideri blokova, koristeći tekuće teškoće i zastoje, nastoje istaknuti vrijednosti blokova i njihovih sigurnosnih jamstava. Od pokušaja zajedničkog i usklađenog nastupa u međunarodnim pregovorima, pa do rasprava o instaliranju novih oblika vojne sile, blokovske organizacije žele vratiti svoje nekadašnje vrijednosti i pokazati se kao najbolji nosioci parcijalne sigurnosti. Sužavanje kontakata između Istoka i Za-

pada ide na ruku upravo zagovornicima takvih aktivnosti, koji u blokovskom instrumentariju traže prilike za obnavljanje tradicionalnih shvaćanja međunarodnih odnosa koji su, navodno, nezamislivi bez ta dva krupna stožera evropskih odnosa. Bez obzira na nastojanja stanovitih zemalja u objema alijansama da izbore veći manevarski politički prostor i da se pozivanjem na detanta i, posebno, dostignuće KESS-a izbore za samostalnije djelovanje, jasno je da će pritisci za unificiranjem stavova i dalje teći, te da blokovske snage neće nikako propustiti da u doba pogoršanja međunarodnih odnosa ne jačaju blokovske cjeline.

Pokušaji provođenja NATO-vskog embarga, kao i opće sužavanje kontakata pridonose tome da se, uz politički tješnja okupljanja, u obje cjeline razmatraju i planovi većeg zajedničkoga ekonomskog djelovanja, smatrajući da bi tako bilo lakše prevladati postojeće ekonomske teškoće. To zatvaranje unutar ekonomskih cjeline sigurno neće imati pozitivan efekt na ukupni evropski, pa ni svjetski razvoj, i još će više smanjiti perspektivu pozitivnijeg razvoja međunarodnih odnosa.

Ta, prilično tamna, slika evropskih odnosa ipak pruža i neke druge mogućnosti djelovanja. Upravo u Evropi sve aktivnije djeluju snage koje uviđaju opasnosti puta kojim se kreću međunarodni odnosi. Shvaćajući sve probleme koje nosi sa sobom pogoršani ukupni razvoj međunarodnih odnosa i zaoštavanja u Evropi, te zemlje, među kojima su u prvom redu tri nesvrstane evropske države, traže prostor za takvo djelovanje koje će biti oslobođeno uskih blokovskih stega i pristupa i koje će omogućiti razvoj slobodnih evropskih kretanja u pravcu jačanja sigurnosti i suradnje. Razmicanje blokovskih barijera i slobodniji pristup evropskim problemima otvorio bi postupno put obnavljanju politike detanta, kako u Evropi, tako i u širim razmjerima.

Taj proces razmicanja blokovskih stega nije u Evropi ni nov, niti vezan samo uz aktivnosti nesvrstanih zemalja. Ideje nesvrstanosti već svojom prisutnošću na evropskom prostoru imaju odavno mnogo jaču snagu nego što je to primjetno iz broja zemalja koje se *strictu senso* izjašnjavaju za politiku nesvrstavanja i članice su pokreta nesvrstanih. Mali broj članica pokreta vrši znatno veći utjecaj na ukupna evropska kretanja, gdje se javljaju razne snage koje u nesvrstanosti vide put prevladavanja kriznih odnosa, ali shvaćaju i vizionarsku snagu nesvrstanog opredjeljenja.

Upravo u fazi razvijanja detanta i procesa evropske sigurnosti i suradnje ojačao je taj novi trend evropskog djelovanja, a evropska dimenzija nesvrstanosti dobila je na svom značenju. Ako bi se u tim okvirima vršile neke uspooredbe treba odmah istaknuti da Evropa prije i poslije Helsinkija, unatoč svim tekućim poremećajima, nije ista. U KESS-u su nesvrstane evropske zemlje našle mogućnost za postavljanje svojih ciljeva i interesa, za stvaranje pristupa koji je jasno pokazao prednosti takvog opredjeljenja, koje ima univerzalne vrijednosti. Zalažući se za jačanje mira i sigurnosti i za proširenje svestrane suradnje evropskih zemalja, nesvrstane zemlje su logikom svojih temeljnih opredjeljenja postale glavna snaga koja je tražila mogućnosti prevladavanja zaoštrenih blokovskih stavova i okupljanje svih zemalja koje su vidjele vrijednost popuštanja.

To osvajanje evropskog prostora na najbolji je način pokazalo snagu ideja nesvrstanosti, vrijednost ciljeva i načela nezavisnoga izvanblokovskog djelovanja. Ali to je i demantiralo sve one kritičare tog koncepta, koji su odbijali priznati univerzalnost nesvrstanosti. Isto tako, i zagovornici koji su težili da prikažu nesvrstanost kao politiku i pokret koji može djelovati samo u uvjetima slabije razvijenog svijeta, te da su trikontinentalni zahvati jedina politička aktivnost koja ima svoje aktere i točno zacrtani krug afro-azijskog i latinoameričkog radijusa, bili su pobijeni novim evropskim dinamizmom.

Uključivanje nesvrstanosti u Evropu, bez obzira na relativno uski krug evropskih zemalja koje se formalno izjašnjavaju za politiku i pokret, potvrdilo je životnost ideja i snagu nesvrstanosti. Istodobno, od Helsinkija svi evropski tokovi ispunjeni su nesvrstanošću i akcijom nesvrstanih, koji su bili u stanju da inspirativno djeluju u svim fazama procesa evropske sigurnosti i suradnje, uključujući i one trenutke kada se činilo da će tok dogovaranja biti zaustavljen.

Tražeci utjecaje nesvrstane politike i pokreta u Evropi slobodno se može ustvrditi da su sve inicijative i pokušaji pojedinih blokovski vezanih zemalja za samostalnim i slobodnijim pristupom međunarodnim odnosima, uvijek imali oslonac u ciljevima i načelima nesvrstanosti. Iako posljednjih godina nema otvorenog napuštanja blokovskih vojnopoličkih struktura, odvojeni glasovi na Zapadu i na Istoku nisu više slučajnost, ni izraz prolaznog kalkuliranja. Svijest o tome da zaoštavanje odnosa između suprotstavljenih blokova ne vodi rješenjima postojećih kriznih stanja, nego da samo otežava procese normalnog sporazumijevanja, pa čak i komuniciranja, dostatan je poticaj blokovski vezanim zemljama da traže oslonac u politici i pokretu nesvrstanosti. Interes koji neke blokovski vezane zemlje Zapada i Istoka pokazuju za politiku nesvrstanosti manifestira se u njihovoj prisutnosti na skupovima nesvrstanih, ali još više u njihovoj praktičnoj političkoj akciji.

Uz *blokovske zemlje*, koje nastoje razvijati svoju politiku u pravcu puštanja i traženja mogućnosti za sporazumijevanje, u Evropi danas, više nego ikada prije, postoji niz stranaka: od socijalističkih do radničkih i komunističkih, koje politiku nesvrstanosti ili u cjelini podržavaju ili je smatraju važnim praktičnim saveznikom u borbi protiv blokovske podjele svijeta i napetih evropskih odnosa. Bez obzira na to da li se radi o strankama koje sudjeluju u vlasti ili su u opoziciji, činjenica je da taj prodor nesvrstanih ideja u zapadnu Evropu pruža snažno jamstvo daljnjem širenju utjecaja u političkim odnosima. Umjesto nekadašnjega pasivnog promatranja politike i pokreta nesvrstanih, danas su stranke lijeve orijentacije u zapadnoj Evropi svjesne da se nesvrstani pojavljuju kao važna alternativa blokovskim rješenjima i da, unatoč svim objektivnim i subjektivnim činiocima koji smanjuju mogućnosti akcije nesvrstanog pokreta, oni ostaju važan organizirani akter međunarodnih odnosa. Za razliku od tradicionalnoga blokovskog pristupa međunarodnim odnosima i veoma pojednostavljene šematske podjele na Zapad i Istok, nesvrstane zemlje svojim programom, ali i svojim akcijama, daju pečat novom mogućem djelovanju, koje u prvi plan ističe univerzalni karakter današnje međunarodne zajednice i potrebu zajedničkog rješavanja svih po-

litičkih, ekonomskih i socijalnih pitanja. U tome je jedina mogućnost sigurnog opstanka i perspektiva razvoja svijeta u godinama koje dolaze.

Evropske neutralne zemlje, od kojih je velika većina nastojala pred riječ neutralnost staviti atribut aktivna, u tu aktivizaciju svoje vanjske politike nisu krenule odjednom, niti je Konferencija u Helsinkiju bila neka vrsta glavnog podsticaja za njihovo snažnije uključivanje u međunarodne tokove. Analiza ponašanja evropskih neutralnih zemalja pokazala bi da je svaka od njih pod utjecajem svojih unutrašnjopolitičkih kretanja i potreba, zatim međunarodnih uvjeta i, posebno, evropskog razvoja, postupno tražila putove bržeg i jačeg uključivanja u tokove međunarodnog života. Na taj je način i klasičan tip neutralnosti bio zamijenjen novim konceptom aktivne neutralnosti, koja je uz zadržavanje svih nacionalnih elemenata vezanih uz neutralnost, ipak tražila prostor za šire inicijative međunarodnog karaktera.

U tom novom vrednovanju evropske neutralnosti primjer nesvrstanih zemalja, a posebno onih iz evropskog dijela, morao je biti dovoljno inspirativan kao opcija i kao konkretna šansa da se djeluje na drukčiji način. Spremnost nesvrstanih zemalja za najširu međunarodnu suradnju, ostajanje izvan blokovskih stega i spremnost za sve pozitivne inicijative nisu išli na uštrb njihovih nacionalnih interesa, nego je, sasvim suprotno, skup nacionalnih interesa nalazio važno mjesto u politici i pokretu nesvrstanih.

Takvo djelovanje nesvrstanih zemalja nije ostalo bez odjeka u evropskih neutralaca koji su morali vidjeti da je nesvrstanost živa tvorevina, sve prihvaćenija, a na drugoj strani da je to ipak najslobodnija alternativa polariziranim blokovskim rješenjima.

Pod snažnim utjecajem politike nesvrstavanja, kao i aktivnošću pokreta, razvijala se postupno i ideja *aktivne neutralnosti* na evropskom prostoru. Evropske zemlje koje su prihvatile politiku neutralnosti smatrale su stanovito vrijeme da je ta politika dovoljna za realizaciju njihovih nacionalnih interesa te da, izvršujući obveze koje proizlaze iz njihova neutralnog položaja, pridonose i smirivanju odnosa u Evropi. Tek kada je na primjeru nesvrstanih zemalja postalo jasno da manje zemlje mogu ne samo realizirati svoje nacionalne interese, nego i aktivno pridonositi mijenjanju međunarodnih odnosa, počinju u Evropi snažniji pokušaji dinamičnijeg djelovanja nekih neutralnih zemalja. Uz pružanje dobrih usluga, podnošenje prijedloga o razoružanju, aktivnije djelovanje u Ujedinjenim narodima, tekao je i proces jačeg angažiranja evropskih neutralnih zemalja, koje su svoju posebnu ulogu vidjele u prvim inicijativama oko saziva Konferencije o evropskoj sigurnosti i suradnji.

Svjesne teškoća ekonomskog i političkog karaktera, evropske neutralne i nesvrstane zemlje ojačale su oblike zajedničkog djelovanja i u nizu prilika pokazale da, unatoč različitim međunarodnim obvezama i vanjskopoličkim opredjeljenjima, teže uglavnom istim bitnim ciljevima. Svi dosadašnji pokušaji da se pozitivno djeluje na Konferenciji o evropskoj sigurnosti i suradnji, te da se spasi taj značajni element novoga evropskog razvoja, najbolji su primjer stalnog jačanja veza između dviju skupina blokovski nevezanih evropskih zemalja. Istodobno, i evropske neutralne i nesvrstane zemlje znaju da bi svako daljnje pogoršavanje međunarodnih odnosa nanijelo još veće štete evropskim prilikama, ali i njihovim nacionalnim pozicijama, te da u po-

goršanim međunarodnim uvjetima i blokovski pritisci na treće zemlje u pravilu uvijek dobivaju na intenzitetu.

Suradnja evropskih neutralnih i nesvrstanih zemalja najbolji je primjer funkcionalnog povezivanja različitih evropskih država, čiji su ciljevi u biti sukladni i omogućuju profiliranje zajedničkih akcija. Na drugoj strani, ne treba zaboraviti ni to da je nesvrstavanje kao politika dovoljno široka platforma u kojoj mogu naći svoje mjesto sve one snage koje se zalažu za mir, sigurnost, ravnopravnije međunarodne ekonomske i političke odnose i socijalni progres. Na taj je način u univerzalnoj politici relativno lako naći saveznike u konkretnim političkim situacijama i geografskim sredinama, što je primjer dosadašnjeg djelovanja neutralnih i nesvrstanih u Evropi potvrdio na najbolji način.

Analizirajući glavne ekonomske i političke probleme s kojima se suočava svijet u sadašnjem trenutku poremećenih tokova, nesvrstane zemlje su na sastanku u New Delhiju izvršile katalogiziranje problema, koje nije ostavilo po strani ni evropska pitanja. Inzistirajući na globalnom zahvaćanju današnjih međunarodnih odnosa, njihovih uzroka i posljedica, nesvrstane zemlje su ponovno naznačile vrijednost politike detanta, mira i razoružanja, akcentirajući potrebu da se u Evropi obnove svi oni procesi koji su u trenutnom zas-topu, a koji su svojedobno bili vjesnici pozitivnih promjena. U tom sklopu, Konferencija o evropskoj sigurnosti i suradnji, pregovori o smanjenju vojnih snaga u središnjoj Evropi, kao i pregovori o sudbini euroraketa dobili su posebnu važnost. Tome treba dodati i ponovno isticanje vrijednosti pretvaranja Sredozemlja u zonu mira i suradnje, čime bi se na najbolji način potvrdila povezanost Evrope i zemalja Sredozemlja, odnosno prenošenje pozitivnih tendencija evropskog razvoja na Sredozemlje.

Ali, za razliku od nekih pobornika blokovske politike, koji u svojim analizama međunarodnih odnosa polaze od užih, parcijalnih rješenja, nesvrstane zemlje ni u New Delhiju nisu propustile ukazati da samo cjelovita rješenja mogu pomoći vraćanju tokovima razvijenog detanta.

Nesvrstane zemlje su još u počecima razvijanja politike detanta upozoravale da on ne može štiti detant blokova, niti supersila, nego da mora biti univerzalan i po sadržaju dovoljnog širok da zahvati sve probleme vojnog, političkog, ekonomskog i socijalnog karaktera. Sadašnja kriza, u koju je zapao detant, najbolji je dokaz da limitirano postavljanje takve politike ne može dati rezultata i da nužno vodi relativno brzom gašenju.

Nesvrstane zemlje stoga nisu promatrale Evropu izdvojeno iz globalnih tokova, nego kao važno područje koje tradicijom svojih dosadašnjih inicijativa kao i novim impulsima, koji su neophodni, mora dijeliti sudbinu svijeta kao cjeline. Prožimanje evropskog i svjetskog razvoja, sazrijevanje ideje o jedinstvenoj međunarodnoj zajednici i potrebi univerzalne sigurnosti i suradnje, kao trajnog jamstva ukupne svjetske stabilnosti, vizija je kojoj teže nesvrstani, ali koja nema druge alternative osim uništenja. A sretna je, možda, okolnost da i brojne evropske političke snage postaju sve svjesnije toga, te da svojim političkim inicijativama, također, teže obnovi politike popuštanja i sporazumijevanja, što i dalje ostaje jedina šansa trajnog evropskog, a time i svjetskog mira.

Jugoslavija i Austrija, kao dvije susjedne zemlje, opredijeljene za politiku nesvrstanosti, odnosno neutralnosti, posljednjih su godina, uz intenzivno razvijanje bilateralne suradnje, pokazale da postoji sve veća mogućnost njihovoga zajedničkog nastupa na međunarodnom planu. Od inicijativa u okviru Konferencije o evropskoj sigurnosti i suradnji teče proces zajedničkog analiziranja evropske situacije i traženja putova prevladavanja kriznih zastoja do kojih dolazi. Na svim dosadašnjim etapama: u Helsinkiju, Beogradu i Madridu, dvije su zemlje nastojale, zajedno s drugim neutralnim i nesvrstanim zemljama, dati svoj doprinos jačanju međunarodnog popuštanja, sigurnosti, miru i suradnji u Evropi. Identični ili veoma bliski stavovi postoje i o potrebi daljnjeg unapređivanja političke klime na našem kontinentu, o mjerama za jačanje povjerenja, koje bi vodile i višem cilju: razoružanju na evropskom prostoru. I Jugoslavija i Austrija, kao manje zemlje, zainteresirane su za razvijanje svestrane suradnje na ekonomskom, znanstvenom, tehnološkom, kulturnom, turističkom i sportskom polju, gdje su uostalom dosadašnji rezultati dvostrane suradnje najbolji podsticaj i mogući primjer ostalim evropskim zemljama.

Razlike u društvenopolitičkom i ekonomskom uređenju nisu bile zapreka da se stalno unapređuju dvostrani odnosi a, s druge strane, približavanje stavova na međunarodnom planu pozitivno se uklopilo u jačanje jugoslavensko-austrijskih odnosa. Stanovita otvorena pitanja na dramatičiraju se ni na jednoj strani, a u ovome širokom sklopu bilateralnog i multilateralnog djelovanja sigurno postoje dovoljno veliki okviri za traženje optimalnih i dvostrano prihvatljivih rješenja.

Stoga se bez pretjerivanja može reći da su tekući jugoslavensko-austrijski odnosi primjer konstruktivnih odnosa, koji svojim opsegom i dinamikom jačaju aktivnost skupine N + N zemalja kao važnog aktera pozitivnoga evropskog razvoja.

Radovan Vukadinović

NEUTRALITY AND NON-ALIGNMENT IN EUROPE

Summary

In the present state of economic crisis, disrupted détente and contest in military technology, European communication channels have been narrowed in virtually all areas of East-West relations, thus basically restricting also European co-operation. This confirms once again that security and co-operation comprise two sides of a single process, i.e. that without security there can be no co-operation, in the same way as there can be no security without co-operation. The deterioration of international relations is attended by endeavours to impose discipline on the members of military-political alliances and by the attempts of their leaders to present them as factors of partial security. This state of affairs lends special significance to countries seeking scope for activities free of bloc considerations and approaches, such as are the non-

-aligned and neutral countries. The ideas of non-alignment are considerably more present and influential in Europe than would appear from the number of European non-aligned countries. Thus, for example, all initiatives and efforts of bloc countries to develop a more independent approach to international relations look for support also in the objectives and principles of non-alignment. The policy of non-alignment is upheld, or considered an important political ally against bloc divisions, by a number of West European left-wing parties. The various forms of co-operation between 'active' neutral and non-aligned countries of Europe are becoming increasingly important models of functional linkage among various European states.